

Anton Arko* in Polona Koželj**

Dobra priprava – odlična izvedba
Good preparation – excellent execution

Če se vam ne uspe pripraviti, se pripravljate na neuspeh. (Benjamin Franklin)

Izvleček

Slovenski šolski muzej na letni ravni obišče okrog 18.000 obiskovalcev, pri čemer predstavljajo osnovnošolci in srednješolci 78 odstotkov vseh udeležencev. Ravno zaradi pretežno mladostniške populacije kustosi posvečamo posebno pozornost predhodni pripravi na udeležbo pri programih. Izvedba programa in zadovoljstvo obiskovalcev sta tako v veliki meri odvisni od dveh priprav. Primarna naj bi potekala v matični ustanovi, torej šoli, s katere prihajajo učenci, sekundarna pa s strani kustosov in vodičev v muzeju. Praksa nas opozarja, da je prav primarna priprava velikokrat pomanjkljiva ali celo neprimerna in doseže nasproten učinek od želenega.

Abstract

The Slovene School Museum is visited annually by 18,000 visitors, of which 78% are primary and secondary school children. Because most of our visitors are young, our curators pay special attention to preparation for participation in our programmes. To a large extent, programme implementation and visitor satisfaction depend on two types of preparation. Primary preparation should take place at the pupils' school and secondary preparation is carried out by the curators and guides at the museum. Experience tells us that primary preparation is often incomplete or even unsuitable and produces an effect opposite to the desired one.

Ključne besede: Slovenski šolski muzej, učne ure, priprava na obisk muzeja

Key words: Slovenian School Museum, school lessons, preparation for a visit to the museum

Uvod

Vzgojno-izobraževalne institucije v svoje učne procese že vrsto let vključujejo programe kulturnih ustanov, ki bogatijo in nadgrajujejo učne programe ter

* Anton Arko, prof. ruščine in zgodovine, kustos, Slovenski šolski muzej,
e-pošta: aarko.ssm@gmail.com

** Polona Koželj, prof. likovne umetnosti, samostojna bibliotekarka, Slovenski šolski muzej,
e-pošta: polona.ssm@gmail.com

ponujajo inovativne pristope k usvajanju novega znanja. Na drugi strani muzeji in galerije posodablajo in širijo ponudbo pedagoških in andragoških dejavnosti, s katerimi množijo znanje o naši skupni dediščini ter pomembno prispevajo h kulturni vzgoji naroda. O pomembnosti partnerstev med vzgojno-izobraževalnimi in kulturnimi ustanovami je že ob koncu 19. stoletja razmišljal filozof in pedagog John Dewey. Deweyju se je zdelo medinstitucionalno sodelovanje temeljno za relevantno, z življenjem, ne samo s poklicem povezano učenje.¹ V svojem delu *Šola in družba* je razpravljal o neločljivi povezanosti edukacije in širšega družbenega konteksta.

Povezovanje

Spremembe družbenega življenja terjajo tudi preoblikovanje učnih procesov. "Tiste prilagoditve našega šolskega sistema, ki se velikokrat zdijo le spremembe podrobnosti, zgolj izboljšave znotraj šolskega mehanizma, so v resnici znaki in dokazi razvoja."² K razvoju edukacije in s tem družbe kulturno-umetnostna vzgoja tako prispeva pomemben delež. V Nacionalnih smernicah za kulturno-umetnostno vzgojo v vzgoji in izobraževanju beremo, da je eno izmed načel, ki zagotavljajo kakovost kulturno-umetnostne vzgoje, tudi načelo partnerstva. "Poudarjanje pomena partnerskega povezovanja in sodelovanja različnih subjektov na posameznih ravneh družbe: povezovanje na nacionalni, regionalni in lokalni ravni, na ravni vrtca, šol in kulturnih ustanov, med strokovnimi delavci v vzgoji in izobraževanju, med umetniki oziroma delavci kulturnih ustanov ter med vzgojno-izobraževalnimi ustanovami in družinami."³

Pomanjkanje ustreznih navodil

Ponudb za različne vrste sodelovanja med vzgojno-izobraževalnimi in kulturnimi ustanovami je veliko. Pedagoški delavci se pogosto znajdejo v precepu med kvaliteto ter cenovno, krajevno in časovno dostopnostjo kulturnih programov. Kulturne ustanove na svojih spletnih straneh, v rednih publikacijah o pedagoških programih ter na vsakoletnih prireditvah, kot je npr. Kulturni bazar, predstavljajo ter oglašujejo svojo ponudbo. Pomanjkanje pa je opaziti pri konkretnih navodilih pedagoškemu delavcu, kako umestiti določen program v

1 Metoda Kemperl, Rajka Bračun Sova, Muzej – pomemben partner v šolskem sistemu, *Argo*, 57, 2014, št. 2, str. 11.

2 John Dewey, *Šola in družba*, Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 2012, str. 28.

3 Nataša Bucik et al. ur., *Kulturno-umetnostna vzgoja, priročnik s primeri dobre prakse iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol*, Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport in Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2011, str. 13.

učni proces, na kakšen način otroke pripraviti na obisk v muzeju (oz. v drugih kulturnih ustanovah) ter kako na novo pridobljena spoznanja vključiti v nadaljnje delo.⁴ Primeri iz dolgoletne prakse so pokazali na neozaveščenost nekaterih učiteljev, kako pripraviti učence in ne nazadnje tudi sebe na obisk v muzeju/galeriji: nepoznavanje vsebin izbranega kulturnega programa, neaktivnost ali pretirano vključevanje v razlage kustosa pedagoga, nepoznavanje specifik muzejske pedagogike, ki so drugačne od šolske pedagogike.⁵ “V slovenskih šolah (pa tudi muzejih) primanjkuje ustreznih didaktičnih gradiv, ki bi učiteljem pomagala pripraviti učence na obisk umetnostnega muzeja – ogledovanje eksponatov in doživljanje, razumevanje umetnin.”⁶ Podobno trditev bi lahko razširili tudi na druge kulturne ustanove.

Učitelj ali muzejski pedagog?

Na opredelitev vlog učitelja in muzejskega pedagoga pri obisku šolske skupine v muzeju je opozorila tudi R. Čeh.⁷ Pogosto namreč prihaja do nejasnosti, kakšno vlogo ima učitelj kot spremljevalec šolske skupine in kakšno muzejski pedagog. Učitelj svojo bistveno nalogo opravi pred prihodom v muzej, ko učence opremi z naslednjimi podatki: “Kam gremo? Kaj si bomo ogledali in kaj bomo počeli? Kako se obnašamo v muzeju?”⁸ Med samim ogledom muzeja je učiteljeva skrb zlasti ohranjanje discipline, naloga muzejskega pedagoga pa predstavitev vsebine, animiranje in spodbujanje otrok za aktivno vključevanje v izvedbo programa. “Če učitelj mladim predhodno opiše dogodek v pozitivni luči, če jih opozori na zanimivosti in posebnosti, če jim obisk osmisli in jih zanj navduši, pridejo v novo okolje s pričakovanji in željo po novih doživetjih in spoznanjih, lažje razumejo dogajanje, se ne dolgočasijo, zato je tudi manj težav z neprimernim vedenjem.”⁹ Ko se učitelj s svojim razredom vrne v vsakdanjo učno situacijo, je na mestu temeljito ter otrokom in vsebini primerno vrednotenje. Otroci tako dobijo možnost ponovnega razmisleka o vsebini, podoživljanja občutkov, umeščanja muzejske izkušnje v nadaljnje delo ter trajnejšega pomnjenja na novo pridobljenih spoznanj.

4 Staša Tome, Povezovanje muzejskih programov z učnimi načrti, *Šola in muzeji*, 1. nacionalni strokovni posvet namenjen teoriji in praksi muzejske pedagogike (ur. Štefan Krapše), Nova Gorica 2017, str. 8, 69–73.

5 Lidija Tavčar, Boj na treh toriščih, *Šolsko polje*, 26, 2015, št. 5/6, str. 15–32.

6 Metoda Kemperl et al., Predgovor, *Izobraževalni turizem – priprava učitelja na obisk umetnostnega muzeja v okviru šolske ekskurzije*, Ljubljana 2017, str. 6.

7 Renata Čeh, Vloga učitelja in muzejskega pedagoga pri vzpostavljanju in ohranjanju discipline v muzeju, *Šola in muzeji*, 1. Nacionalni strokovni posvet namenjen teoriji in praksi muzejske pedagogike (ur. Štefan Krapše), Nova Gorica 2017.

8 Ibid., str. 257.

9 Ibid., 44.

Raziskava

Pri pregledu muzejskih katalogov, brošur in spletnih strani, ki ponujajo pedagoške programe, v večini primerov najdemo natančne opise programov, priporočeno starost udeležencev ter trajanje programa. Navodila oziroma priporočila, kako naj poteka primarna priprava na obisk muzeja pa so prej redkost kot pravilo. Koželj¹⁰ je v raziskavi, ki jo je izvedla v Slovenskem šolskem muzeju, spremljevalce šolskih skupin (osnovnošolske učitelje 4. in 5. razreda) med drugim v anketnem vprašalniku povprašala tudi o pomembnosti ter načinu primarne priprave učencev na obisk v muzeju. Večina anketirancev (pribl. 60 %) je odgovorila, da se jim zdi priprava zelo pomembna, našli pa so se tudi učitelji, ki so menili, da je primarna priprava popolnoma nepomembna (pribl. 2 %). Drugi so odgovorili s srednjimi možnostmi niti pomembno niti nepomembno ali z odgovorom pomembno.

Načini, kako učence učitelji pripravljajo na obisk v muzeju, so dokaj raznoliki. Za veliko večino (85 %) primerna priprava pomeni seznanitev učencev s pravili obnašanja v muzeju. Čeh¹¹ je pravila obnašanja strnila tako: "Razstavljenih predmetov se ne dotikamo, upoštevamo druge obiskovalce in jih ne motimo, se ne prerivamo, ne divjamo, ne tekamo, ne kričimo, ne razgrajamo, zbrano poslušamo razlago, dosledno upoštevamo navodila, vprašamo, če nas kaj zanima, sodelujemo v pogovoru, ko smo povabljeni."¹² Pri formulaciji pravil obnašanja v muzeju je treba upoštevati specifične muzeja ter posameznih razstav oziroma pedagoških programov. Osnova vseh pravil pa je medsebojno spoštovanje ter spoštljiv odnos do dediščine.

Pri pripravah šolskih skupin na obisk v muzeju učitelji pogosto razlagajo, kako bo potekal obisk v muzeju, kaj lahko pričakujejo. Dobra polovica anketirancev učence tudi seznanijo z vsebino – pri pouku se pogovarjajo o šoli nekoč. Tako obisk v Slovenskem šolskem muzeju umestijo v sam učni proces in ga povežejo tudi z vsebinami v učnem načrtu. Najbolj inovativni učitelji so navedli izvirne načine primarnih priprav, kot na primer: otroci izvedejo intervju s starejšimi o šoli nekoč, v šoli priredijo razstavo z učnimi predmeti, ki jih prinesejo otroci v šolo itd.¹³

10 Meta Koželj, *Vloga Slovenskega šolskega muzeja pri spoznavanju zgodovine šolstva v četrtem in petem razredu osnovne šole*, Magistrsko delo, Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani, 2019.

11 Čeh, 2017.

12 Čeh, 2017, str. 257.

13 Koželj, 2019.

(Ne)priprava na učne ure naših babic in dedkov v Slovenskem šolskem muzeju

V Slovenskem šolskem muzeju zagovarjamo, da sta primarna in sekundarna priprava otrok na obisk pri nas bistvenega pomena. Obiski šolskih skupin so navadno sestavljeni iz ogleda stalne razstave, kjer učenci dobijo pregled razvoja šolstva od prazgodovine pa do danes ter iz Učne ure naših babic in dedkov. "Stare učne ure predstavljajo poseben izkustveni dogodek iz zgodovine šolstva, kjer gre za preplet spontanega učenja in zabave."¹⁴ Obiskovalci se na učnih urah prelevijo v učence iz starih časov, naši izvajalci učnih ur pa prav tako odigrajo svojo vlogo gospodične učiteljice oziroma gospoda učenika iz preteklosti. "To izjemno doživetje, ki ga ponujamo v Slovenskem šolskem muzeju, je zares uspešno in nepozabno, če so obiskovalci nanj tudi ustrezno pripravljani. To je posebej pomembno pri šolskih skupinah iz prve triade osnovnošolskega izobraževanja."¹⁵ Učitelji v muzej na učno uro večkrat pripeljejo nepripravljene učence, ki niso seznanjeni s programom, ki jih čaka. Nepripravljenost opravičujejo z dejstvom, da so učencem želeli pripraviti presenečenje, da jim niso želeli že vnaprej izdati vsebine in podobno ter da bodo predstavitev programa opravili kustosi v muzeju, a to je že sekundarna priprava. Izkušnje nas učijo, da je primerna priprava na Učno uro naših babic in dedkov nujna, saj morajo otroci dobro razumeti, da gre za *živo igro zgodovine*, kjer bodo aktivno sodelovali z vlogo učencev iz preteklosti. Postanejo del *gledališča*, kjer vsak razred na svoj način sooblikuje scenarij posamezne učne ure. Pogosto pa problemu pri izvajanju programa ne botruje pomanjkljiva priprava, marveč tudi neprimerna priprava. Nekateri učitelji čutijo potrebo, da otroke na poti v muzej strašijo, čemu bodo priča v naslednjih urah, drugi jih zstrašujejo, da bi poudarili razliko med nekdanjim strogim učiteljskim pristopom do otrok in današnjim ohlapnim, ko je učiteljem odvzeta pravica do vsakršnega fizičnega disciplinskega posega, spet tretji pa strašijo s strogostjo (večinoma na nezavedni ravni), da bi ob tem njihova lastna vloga učitelja v očeh otrok svetleje zasijala. Učitelji, ki – nenamerno in ne zavedajoč se škode – ustvarjajo neprimerno pripravo, grede tudi tako daleč, da v muzeju poiščejo izvajalca učnih ur ter ga spodbujajo k še večji strogosti, včasih celo omenijo učenca, za katerega želijo, da je deležen *posebnega tretmaja*. Ob neprimerni pripravi pa je zlasti pri manjših otrocih pogosto prisoten močan strah, ki otroka hromi in mu onemogoča prijetno izkušnjo, včasih celo povzroči travmo.

Po izvedbi programa, ki ga je uvedla neprimerna priprava, in so otroci med izvedbo od strahu iz stiske jokali, se včasih zgodi, da se na muzej obrnejo upravičeno jezni starši. Zaradi tovrstnih dogodkov smo v muzeju pripravili izjavo za

¹⁴ Pedagoški programi v šolskem letu 2019/20, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2019, str. 6.

¹⁵ Napotki ob prijavi ... spletna stran SŠM.

Priprava šolske skupine na učno uro v Slovenskem šolskem muzeju (foto: Polona Koželj).

učitelje, s čimer prevzemajo odgovornost za posledice obiska, obenem pa pripravili nekaj smernic, ki jim pomagajo k boljši primarni pripravi.

Na izjavi spremljevalcev šolske skupine, ki jo učitelji prejmejo že predhodno po e-pošti, ob prihodu v muzej pa še v fizični obliki, je zapisano:

»S svojim podpisom zagotavljam, da sem učenke in učence na obisk muzeja (zlasti na »Učno uro naših babic in dedkov«) primerno pripravil ter jih seznanil:

- da je učna ura muzejsko doživetje pouka izpred sedemdeset, sto, sto petdeset oz. dvesto let;
- da gre za igro, pri kateri veljajo takratne stroge vzgojne metode (klečanje na koruzi, grožnja z leskovo palico, nošnja lesenega osla);

- da so vsi obiskovalci (tudi spremljevalci skupine) v razredu učenci in skupaj z gospodično učiteljico oz. gospodom učenikom poskušajo ustvariti vzdušje stare šole;
- če pride pri pouku do nediscipline, motenj ali izgredev učencev, lahko gospodična učiteljica oz. gospod učenik ukrepa po starih metodah in učenca pošlje iz razreda ali prekine učno uro; enako velja za vodstva po razstavi;
- med učno uro fotografiranje ali snemanje ni dovoljeno, lahko pa fotografirate na začetku in koncu učne ure (v primeru objave je treba navesti vir).

Če je muzejski program učne ure za katerega od učencev ali spremljevalcev skupine nesprejemljiv, se ga lahko opraviči udeležbe na izbrani učni uri. O tem in drugih posebnostih skupine bom pravočasno (pred začetkom programa) obvestil muzejskega delavca.«

Zaključek

Ugotovljamo, da kljub navodilom še vedno nekatere šolske skupine prihajajo v muzej neustrezno pripravljene. Večkrat opažamo, da samo sekundarna priprava kljub trudu muzejskih pedagogov žal ni dovolj. Muzejski tiski in spletne strani posvečajo vsebinski pripravi premalo pozornosti, opozarja se le na ustrezno vedenje v muzeju. Glede na zgoraj ugotovljeno dejstvo, da tudi večina muzejskih obiskovalcev ocenjuje primarno pripravo kot zelo pomembno, bi bilo smiselno predhodno najavljene skupine obiskovalcev o pomembnosti primarne priprave na muzejski program obveščati vnaprej, saj bo od te priprave odvisna posameznikova osebna izkušnja z obiskom kulturne ustanove.

Viri in literatura

Viri:

Izjava spremljevalca šolske skupine (interni dokument SŠM).

Pedagoški programi v šolskem letu 2019/20, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2019.

Spletna stran Slovenskega šolskega muzeja, Napotki ob prijavi ...

<http://www.ssolski-muzej.si/slo/pedagogueactivity.php?item=104>

Literatura:

Čeh, Renata: Vloga učitelja in muzejskega pedagoga pri vzpostavljanju in ohranjanju discipline v muzeju, *Šola in muzeji, 1. Nacionalni strokovni posvet namenjen teoriji in praksi muzejske pedagogike* (ur. Štefan Krapše), Nova Gorica 2017.

Dewey, John: *Šola in družba*, Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 2012.

Kemperl, Metoda, Bračun Sova, Rajka: Muzej – pomemben partner v šolskem sistemu, *Argo*, 57, 2014, št. 2.

- Kemperl, Metoda, Bračun Sova, Rajka, Unetič Ines: Predgovor, *Izobraževalni turizem – priprava učitelja na obisk umetnostnega muzeja v okviru šolske ekskurzije*, Ljubljana 2017.
- Koželj, Meta: *Vloga Slovenskega šolskega muzeja pri spoznavanju zgodovine šolstva v četrtem in petem razredu osnovne šole*, Magistrsko delo, Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani, 2019.
- Nataša Bucik et al. ur.: *Kulturno-umetnostna vzgoja, priročnik s primeri dobre prakse iz vrtcev, osnovnih in srednjih šol*, Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport in Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2011.
- Tavčar, Lidija: Boj na treh toriščih, *Šolsko polje*, 26, 2015, št. 5/6.
- Tome, Staša: Povezovanje muzejskih programov z učnimi načrti, *Šola in muzeji, 1. nacionalni strokovni posvet, namenjen teoriji in praksi muzejske pedagogike* (ur. Štefan Krapše), Nova Gorica 2017.

Povzetek

Avtorja v prispevku izpostavita teoretske osnove, ki se dotikajo medinstitucionalnega povezovanja in ustrezne priprave na pedagoške programe kulturnih ustanov. V Slovenski šolski muzej vsako leto pride približno 18.000 obiskovalcev, največ je šolskih skupin, ki se udeležijo najbolj prepoznavnega pedagoškega programa v muzeju, učnih ur iz starih časov. Ker gre za pretežno mladostniško populacijo je zelo važna predhodna priprava (izvedena v šoli že pred obiskom muzeja) na udeležbo pri učni uri. Drugo pripravo opravijo kustosi v muzeju. Ob predstavitvi rezultatov ankete o pomembnosti priprave na pedagoški program navaja članek primere obeh ustreznih priprav ter izpostavi točke negativne oz. pomanjkljive priprave, ki je v praksi prevečkrat prisotna.

Zusammenfassung

Gute Vorbereitung für eine hervorragende Ausführung

Anton Arko in Polona Koželj

Im Artikel heben die Autoren die theoretischen Grundlagen hervor, die die interinstitutionelle Integration und die angemessene Vorbereitung auf pädagogische Programme kultureller Institutionen betreffen. Jedes Jahr kommen ungefähr 18.000 Besucher in das Slowenische Schulumuseum. Unter ihnen dominieren Schulgruppen, die am bekanntesten pädagogischen Programm des Museums teilnehmen, nämlich an alten Lehrstunden. Da es sich um eine überwiegend jüngere Bevölkerung handelt, ist es sehr wichtig, sich im Voraus (durchgeführt in der Schule vor dem Besuch des Museums) auf die Teilnahme an der Lehrstunde vorzubereiten. Die zweite Vorbereitung wird von Kustoden im Museum übernommen. Bei der Präsentation der Ergebnisse der Umfrage zur Bedeutung der Vorbereitung auf das pädagogische Programm führt der Artikel Beispiele einer angemessenen Vorbereitung an und hebt die Punkte einer mangelhaften Vorbereitung hervor, die in der Praxis zu oft vorhanden ist.